

Autosnelweg A13

A13

**St. Margrethen -
Bellinzona**

- De Autobahn A13 is een Autobahn en autoweg in Zwitserland.
- De snelweg vormt een noord-zuidverbinding door het oosten van het land, vanaf St. Margrethen via Chur naar Bellinzona.
- De route omvat de San Bernardinotunnel, en is niet overal als snelweg uitgebouwd.

Routebeschrijving

- Bij het plaatsje St. Margrethen draait de A1 uit Zürich en St. Gallen naar het zuiden, en wordt dan de A13.
- De snelweg telt hier 2x2 rijstroken, en loopt direct langs de rivier de Rhein, tevens de grens met Oostenrijk.
- Dit dal is enigzins verstedelijkt met veel grote dorpen en kleine stadjes.
- Het dal is in eerste instantie nog vrij breed, maar wordt naar het zuiden toe bergachtiger met toppen tot 2400 meter naar het westen.
- Na een eindje gaat de grens met Oostenrijk over in de grens met Liechtenstein.
- De A13 blijft hier direct langs de rivier de Rhein lopen, en de meeste aansluitingen geven ook toegang tot Liechtenstein.
- Bij Buchs kan men naar Schaan, de grootste plaats in Liechtenstein, en bij Sevelen kan men naar Vaduz, de hoofdstad.
- Naar het zuiden heeft men dan uitzicht op het zuidelijke gebergte van Liechtenstein, met toppen tot 2500 meter.
- Bij Sargans eindigt Liechtenstein, en loopt de A13 verder van de grens met Oostenrijk.
- Bij de Verzweigung Sarganserland eindigt de A3 uit Zürich.
- Men passeert dan door het Rheintal langs Bad Ragaz en Landquart, en men bereikt dan het stadje Chur.
- Hier kan men de bergen in naar Arosa of Lenzerheide.
- Bij Chur draait de A13 naar het westen, waarna bij Reichenau de snelweg ophoudt, en er een enkelbaans autoweg verder naar het zuiden gaat.

- Bij Reichenau kan men ook naar het westen richting Disentis en Andermatt, maar de A13 gaat naar het zuiden via Thusis en de Viamala.
- De weg stijgt hier van 1000 meter naar zo'n 1600 meter, en loopt door een spectaculair berggebied.
- Bij Splügen kan men de Splügenpass nemen naar Chiavenna in Italië.
- Voorbij het dorpje Hinterrhein volgt de 6,6 kilometer lange San Bernardinotunnel die uit één tunnelbuis bestaat die in 1967 geopend is.
- De San Bernardinopass is een alternatieve route over een pashoogte van 2066 meter.

- Aan de zuidkant van de San Bernardinotunnel komt men in een meer mediterrane omgeving.
- De A13 is hier een ongelijkvloerse autoweg met één rijstrook per richting zonder midden afscheiding.
- Naar het oosten ligt het 3000 meter hoge gebergte op de grens met Italië, naar het westen ligt een ander bergketen met tevens toppen van meer dan 3000 meter.
- De eerste kilometers in zuidelijke richting zijn tamelijk vlak alvorens men aan een vrij steile daling begint.
- Men daalt hier over korte afstand zo'n 800 meter, de enkele aansluitingen zijn ongelijkvloers.
- Vanaf Soazza telt de weg weer 2x2 rijstroken, en loopt dan de laatste kilometers door een vrij smal dal naar Bellinzona.
- Bij Bellinzona eindigt de weg op de A2, de snelweg vanuit Basel en Luzern in de richting van Lugano en Milaan

Totaal 195 km Lang

Kanton Sankt Gallen

- Sankt Gallen is een kanton in het noordoosten van Zwitserland.
- Het is een Alpen-kanton.
- Duits: St. Gallen; Frans: Saint-Gall; Italiaans: San Gallo; Reto-Romaans: Son Gagl; Engels: St. Gall of St. Gallen.
- Van de bevolking van het kanton is 52,3% Rooms-katholiek, 28,3% gereformeerd en 6,1% islamitisch

Geschiedenis

- De gebieden van het kanton Sankt Gallen worden gevormd door de landerijen van het klooster van Sankt Gallen.
- Het kanton Sankt Gallen was een deel van het kanton Säntis tijdens de Helvetische Republiek van 1798 tot 1803.
- Het kanton Sankt Gallen werd in 1803 in opdracht van de vertegenwoordiger van Napoleon uit het tot 1798 bestaande vorstenbisdom St. Gallen, het graafschap Toggenburg en meerdere gedeelten van andere kantons (Rapperswil, landvoogdij Uznach, Gaster, Sargans, Rheintal, graafschap Werdenberg, Gams, heerschap Sax) gevormd.
- Samen met de ook nieuw gevormde kantons Thurgau, Vaud, Aargau, Graubünden en Ticino is het kanton in 1803 in het Zwitsers Eedgenootschap opgenomen.

№ 1 St. Margrethen

13

№ 2 Au > Lustenau (A) – München (D)

13

№ 3 Widnau

13

№ 4 Kriessern

13

№ 5 Oberriet

13

№ 6 Sennwald

13

A 7 Haag

13

Het Vorstendom Liechtenstein

- Het Vorstendom Liechtenstein (Duits: Fürstentum Liechtenstein; Alemannisch: Förschtatum Liachtaschta) is een dwergstaat zonder kust in het midden van Europa.
- Het wordt begrensd door Zwitserland in het westen en zuiden en Oostenrijk in het oosten.
- Het bergachtige land is een wintersportoord en tevens een belastingparadijs.
- Net als Zwitserland is Liechtenstein geen lid van de Europese Unie.
- Het land is echter wel lid van de Europese Economische Ruimte (EER).
- Dit is een akkoord tussen de landen van de Europese Unie en de Europese Vrijhandelsassociatie, met uitzondering van Zwitserland.
- Het akkoord bevordert vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal tussen de deelnemende landen.
- Ook wordt er samengewerkt op economisch gebied. Sinds 19 december 2011 is Liechtenstein een Schengenland.

Geschiedenis

- In 1699 kocht de Boheemse vorst Johan Adam Andreas van Liechtenstein de heerlijkheid Schellenberg en in 1712 het graafschap Vaduz van de graven van Hohenems.
- Ook kreeg hij voor een lening van 250.000 gulden in 1707 een zetel op de vorstenbank van de Zwabische Kreits.
- Op 23 januari 1719 verenigde keizer Karel VI de heerlijkheden Vaduz en Schellenberg tot een vorstendom, genaamd Liechtenstein.
- Tenslotte kreeg het nieuwe vorstendom in 1723 een zetel en een stem in de Rijksdag.
- Op 12 juli 1806 was Liechtenstein één van de ondertekenaars van de Rijnbondakte, waardoor het vorstendom zich losmaakte van het Heilige Roomse Rijk en soeverein werd.
- Het Congres van Wenen stelde in 1815 vast dat het vorstendom deel ging uitmaken van de Duitse Bond.
- Deze situatie duurde tot de opheffing van de Duitse Bond in 1866.

- Tot het einde van de Eerste Wereldoorlog had het land nauwe banden met Oostenrijk, maar de economische malaise die deze oorlog veroorzaakte, dwong Liechtenstein tot het aangaan van een douane- en monetaire unie met Zwitserland.
- Vanaf de Tweede Wereldoorlog, waarin Liechtenstein onder vorst Frans Jozef II neutraal bleef, hebben de lage belastingtarieven het land grote economische groei gebracht.
- Liechtenstein was het eerste land ter wereld dat de doodstraf in praktijk afschafte, in 1798 werd de laatste doodstraf voltrokken.
- De wettelijke uitbanning van deze onomkeerbare straf volgde pas in 1985.

8 Buchs > Schaan (FL)

13

Buchs ± 9100 inwoners

- Na de steile afdaling vanuit het Obertoggenburg komt u via Gams in het Rijndal bij Buchs.
- Deze grens- en handelsplaats ligt in een bosrijke omgeving aan de voet van het Alviermassief, in het Rijndal op één km afstand van de rivier, omgeven door ruime boomgaarden.
- De bezienswaardigheid is het aan de noordwestzijde van het stadje gelegen Werdenberg.
- Dit Werdenberg - om het te bezichtigen moet u parkeren naast het nabijgelegen meertje - is een van die kleine Zwitserse middeleeuwse stadjes, nu met een 17de -18de eeuws uiterlijk, dat wil hier zeggen dat er mengvormen zijn ontstaan van houten en stenen huizen en huizen in vakwerkstijl.
- Vele dragen bonte opschriften en versieringen of zijn (zoals het Drachenhaus) voorzien van schilderijen.
- Erboven rijst het witte kasteel op met zijn toren uit de 12de eeuw en woongedeelte uit de 15de en 16de eeuw.
- Het is nu met een Rijnmuseum, een wapenverzameling en stijkamers ingericht en kan dus bezichtigd worden.
- Vanaf de toren heeft u uitzicht op de Rijnvlakte, Liechtenstein en de Vorarlberger Alpen.
- Een schilderachtig plekje in het berglandschap is de Voralpsee (1123 m), een meertje dat vanuit Grabs, net ten noorden van Buchs, per auto over een steil weggetje bereikbaar is.

Schaan ± 5556 inwoners

- Schaan (Alemannisch: Schaa) is de op één na grootste gemeente in vorstendom Liechtenstein.
- De plaats ligt in het noordelijke deel van het land in het Rijndal.
- In de laatste jaren ontwikkelde het zich tot een internationaal centrum voor banken.
- In de 4de eeuw na Christus woonden hier al mensen.
- De naam Schaan is Keltisch en men heeft geen idee wat het betekent.
- De stad ligt op 450 meter hoogte en heeft een oppervlakte van 26,8 km².
- In Schaan bevindt zich een van de vier treinstations die zich op Liechtensteins grondgebied bevinden.
- Het station en het spoorwegnet op Liechtensteins grondgebied is eigendom van de Oostenrijkse Spoorwegen (ÖBB).

9 Sevelen > Vaduz (FL)

13

Vaduz ± 5000 inwoners.

- Vaduz (spreek uit als Vadoetz, Alemannisch: Vadoz) is de hoofdstad van het kleine Vorstendom Liechtenstein.
- Niet Vaduz, maar Schaan is de grootste plaats van het land.
- De naam Vaduz is afkomstig uit de Reto-Romaanse taal en stamt uit de tijd toen de Romeinen de heersers waren van de provincie Raetia.
- Bekend is de 14de eeuwse burcht, die hoog boven de stad prijkt.
- Het is het officiële verblijf van de vorst.

Het graafschap Vaduz

- Het graafschap Vaduz was een tot de Zwabische Kreits behorend graafschap binnen het Heilige Roomse Rijk.
- In 1342 ontstond er bij de deling van het graafschap Werdenberg-Sargans een afzonderlijk graafschap Vaduz voor een jongere tak van dit gravenhuis.
- In 1396 bevestigde koning Wenceslaus dat het graafschap Vaduz en de heerlijkheid Schellenberg rijkslenen waren. Hiermee werden ze dus erkend als rijksvrij.
- De tak te Vaduz stierf in 1416 uit.
- Ten gevolge van het huwelijk van vrijheer Wolfhart I van Brandis met Verena van Werdenberg-Heiligenberg-Blumegg, de weduwe van graaf Hartman van Werdenberg-Sargans verwierf hij het graafschap Vaduz en de heerlijkheid Blumenegg.
- Na het uitsterven van de vrijheren van Brandis in 1507 het graafschap aan graaf Alwig van Sulz, ten gevolge van zijn huwelijk met Verena van Brandis.
- Hierdoor kwam vaduz in personele unie met het vorstelijk landgraafschap Klettgau.
- Na de dood van Alwig II in 1572 deelden zijn zonen de bezittingen, Karel Lodewijk kreeg de Klettgau, Rudolf kreeg Vaduz en Blumenegg (1616 verkocht aan de abdij Weingarten)
- De graven van Sulz verkochten Vaduz in 1613 aan de graven van Hohenems.
- Tijdens de Dertigjarige Oorlog hadden het graafschap veel te leiden en raakte de dynastie door wanbeheer in de schulden.
- Een keizerlijke commissie onder voorzitterschap van de vorst-abt van Kempten besloot daarop de bezittingen te verkopen.
- In 1699 kwam de heerlijkheid Schellenberg en in 1712 het graafschap aan de vorst van Liechtenstein.
- Hierdoor verwierf de vorst een zetel in de Rijksdag en in de Zwabische Kreits.
- In 1719 werden het graafschap Vaduz en de heerlijkheid Schellenberg verenigd tot het rijksvorstendom Liechtenstein.
- Het nieuwe vorstendom werd dus naar de nieuwe dynastie vernoemd.

№ 10 Trübbach	13
----------------------	---

✘ № 11 Verzweigung Sarganserland	3	> Basel - Zürich	13
		> Sargans	

№ 12 Bad Ragaz	13
-----------------------	---

Bad Ragaz ± 3900 inwoners

- Deze bekende bronnenbadplaats behoort niet tot het kanton Graubünden maar nog tot het kanton St. Gallen.
- Voor het gemak kunnen we Bad Ragaz, dat zo dicht bij Chur ligt, beter in een adem noemen met de andere plaatsen in noordelijk Graubünden.
- De geneeskrachtige bronnen worden sinds de 11de eeuw gebruikt, vreemd genoeg zijn er geen aanwijzingen dat de Romeinen ze al kenden.
- De bronnen ontspringen 4 km ten zuiden van Ragaz bij Bad Pfäfers.
- Het water wordt vandaar in buizen doorgeleid naar de kuurinrichtingen, die gelegen zijn op de rechteroever van de Tamina: badhuizen, zwembaden, Kursaal-Casino en de grote hotels.
- Ten noorden hiervan liggen een golfterrein, een groot tenniscentrum, een meertje en een kampeerterrein.
- Het oude gedeelte van het dorp ligt op de linkeroever, gegroepeerd rond de kerk (1703).

Taminaschlucht

- Zeer diep uitgesleten kloof, ten zuiden van Bad Ragaz.
- Daar bevindt zich de oude kuurinrichting uit 1704 (Bad Pfäfers).
- Tegenwoordig wordt het water uit de bronnen naar de kuurinrichtingen in Bad Ragaz gepompt.

Rhein

De Rhein in Zwitserland

- De Rijn ontspringt in Graubünden, in de Zwitserse Alpen, waar twee bronrivieren (de Voor-Rijn en de Achter-Rijn) ontspringen.
- De Voor-Rijn is de langste van de twee, daarom wordt de totale lengte van de rivier vanaf de Voor-Rijn gemeten.
- De Voor-Rijn ontstaat uit een aantal beken in het Oberalpgebergte en komt bij Reichenau, even ten westen van Chur, samen met de Achter-Rijn, die begint aan de voet van de Paradiesgletsjer in de Adula-Alpen bij de San Bernardinopas.
- De Italiaanse Rijn van Lei stroomt via de Aversrijn in de Achter-Rijn.
- Zodoende beslaat het stroomgebied van de Rijn ook een stukje Italië.
- Na het samenvloeien van Voor- en Achter-Rijn krijgt de rivier de naam Alpenrijn (Alpenrhein).
- De Alpenrijn vormt achtereenvolgens de grens tussen Zwitserland en Liechtenstein en die tussen Zwitserland en Oostenrijk, alvorens uit te komen bij het Bodensee, dat grotendeels door het Rijnwater wordt gevoed.
- Na Konstanz stroomt de Rijn weer verder.
- De oude brug bij Konstanz is het nulpunt voor positieaanduidingen langs de Rijn in Rijnkilometer.
- Bij Schaffhausen stort de rivier zich van de Rheinfall: de grootste waterval van Europa. De Rheinfall is 150 meter breed en 23 meter hoog.
- In de zomer stroomt er per seconde 600 kubieke meter Rijnwater over de rotsen.
- Bij het Zwitserse Koblenz, aan de Duitse grens, mondt de Aare uit in de stroom.
- De Aare is een zijrivier van de hoofdstroom, hoewel de Aare feitelijk veel meer water voert dan de Rijn.

N° 13 Maienfeld

Maienfeld ± 1.400 inwoners.

- Zeer fraai Rathausplatz; oude deftige huizen met gevelschilderingen.
- Aan het plein staan : de kerk (1724), het Haus Sprecher (17de eeuw) en het Rathaus (1589; gevelschilderingen uit 1930).
- Vanouds centrum van de wijn- en fruit streek.
- Bekend geworden door de TV-serie "Heidi " 't verhaal speelt zich af op de berg hellingen boven Maienfeld.

N° 14 Landquart > Davos

Landquart ± 6500 inwoners

- Landquart ligt aan de monding van de Landquart in de Rijn.
- Zijn intrigerende naam ten spijt wordt het industrieplaatsje in het Rijndal vrijwel nooit vermeld, het gaat altijd om de omgeving, bijvoorbeeld het waterslot Marschlins bij Igis; in het plaatsje zelf is niet veel bezienswaardigs.
- Na enkele kilometers komt u via weg nr. 28 bij de eigenlijke toegang tot het dal, de Klus.
- Dit is een nauwe doorgang tussen twee rotsmuren aan de voet van de ruïne Fracstein.

N° 15 Zizers

Kanton Graubünden

- Graubünden (Duits: Graubünden; Frans: Grisons; Italiaans: Grigioni; Reto-Romaans: Grischun; Nederlands: Grauwbunderland is het oostelijkste en grootste kanton van Zwitserland.
- Het is het enige officieel drietalige kanton: Duits, Reto-Romaans en Italiaans zijn er de officiële talen.
- Graubünden is een van de weinige kantons waarin de keuze voor een religie vrijgesteld was.
- De inwoners zijn 40,8% protestant en 48,3% Rooms-katholiek, de hoofdstad is Chur (Reto-Romaans: Cuira, Italiaans: Coira) met ca. 35.000 inwoners.

Geschiedenis

- Het gebied van Graubünden werd oorspronkelijk bewoond door de Raetiërs en werd in 15 v.Chr. door de Romeinen veroverd.
- De Septimerpas was in deze tijd een van de belangrijkste noord-zuidverbindingen.
- Chur werd het eerste bisdom ten noorden van de Alpen.
- Eerst was het gebied in het bezit van de Franken, daarna behoorde het tot 1648 tot het Heilig Roomse Rijk.
- In de 13de eeuw werd het gebied geleidelijk vanuit het oosten bezet door de Walliser en van het noorden uit door de Germanen.
- Dit gebeurde vrij langzaam, zodat de Retoromaanse taal hier stand heeft kunnen houden.
- Ter bescherming van de verschillende gebieden werden bonden gevormd, in het zuidoosten en centrum de Gotteshausbund in 1367, in 1395 de grijze bond in het westen en in 1436 in het noorden de tienrechtenbond.
- In 1497 werd de eerste aansluiting gezocht bij de toen acht kantons van het Zwitsers Eedgenootschap.
- Tussen de politieke krachten van Frankrijk en Oostenrijk verhiel Graubünden zich vrij neutraal.
- In 1798 werd Graubünden met de rest van Zwitserland samengevoegd in de Helvetische Republiek en werd daarna in 1803 een zelfstandig kanton.
- Per 1848 werd het een volwaardig lid in de nieuw gevormde Bondsstaat Zwitserland.

16 Chur-Nord

13

Chur ± 36.000 inwoners

- Chur neemt in Graubünden, en misschien ook wel in geheel Zwitserland, een aparte plaats in.
- Dit stadje maakt op de toerist een plezierige en ontspannen indruk. Slenterend door het centrum van de oudste stad van Zwitserland, met zijn bezienswaardige gebouwen, zijn steeltjes en straatjes, moet men concluderen dat Chur sfeer heeft.
- Beschut in een dal vlakke gelegen, aan alle zijden omgeven door een krans van hoge beboste en sneeuwbedekte bergen, heeft Chur een mild klimaat.
- De stad is uitgangspunt voor talrijke wandelingen in de omgeving met zijn rijke flora, bossen, kloven en dalen.
- Chur is van Keltische oorsprong.
- De Romeinen maakten Chur tot hoofdstad van hun provincie Raetia Prima, die zich uitstreckte van de Bodensee tot het Lago Maggiore.
- Daarna werd Chur als bisschopsstad een der oudste cultuurcentra van de christelijke kerk in het noordelijke Alpengebied.
- In de akten van de Synode van Milaan uit het jaar 451 wordt reeds gesproken over een bisschop van Chur.
- Chur onderscheidt zich ook van andere steden in de manier waarop het de toeristen gemakkelijk gemaakt wordt het stadje te bekijken.
- In de trottoirs zijn voetsporen aangebracht die u maar hoeft te volgen.

17 Chur-Süd

13

18 Reichenau

13

Reichenau

- Reichenau is een plaats in de politieke gemeenschap Tamins in het Zwitserse kanton Graubünden .
- Het gebouwencomplex van het kasteel Reichenau gedomineerd gehucht ligt aan de samenvloeiing van de voor- en achterzijde Rijn .
- Afgezien van de Rijn, op de gemeente Domat / Ems , het station is Reichenau-Tamins de Rhätische Bahn .

Geschiedenis

- De site is de thuisbasis van de klooster van Reichenau die hier genoemd sinds de Karolingische eigendom goederen.
- In de 14de Century, verre reizen over de berg bergpassen waren significant verhoogd, gebouwd twee bruggen en een douane-huis.
- Tot die tijd, de gedeelde Churchill komende snelweg bij Domat / Ems: een tak naar het zuiden, taglieu door de rotsachtige uitstulpingen van Crap op Hinterrhein in Domleschg en naast Spliigen en Bernhardin-pass dat en andere over de Rijnbrug Punt arsa het dorp Tamins verder naar het westen, naar de passen Lukmanier en Oberalp .
- Het verkeer boom laat het nu de moeite waard lijkt, niet om de brug te bouwen als voorheen aan structurele engineering, maar op de meest strategische ligging - slechts in Reichenau, waar al het verkeer kan worden gecontroleerd.
- Een van de nieuwe bruggen leidde direct aan de samenvloeiing van de Boven-Rijn, de andere ongeveer 300 meter onder verenigd over de Rijn.
- In Schloss Reichenau na sluiting van het instituut de Franse ambassadeur Guyot zijn stoel nam, hij en Zschokke hier vertegenwoordigd door de zogenaamde partij van "patriotten", de tegenstanders van de Salis en Oostenrijk, die de aansluiting van Graubünden ondersteund in Zwitserland.
- 1799 Oberland boeren aangevallen op een post van 900 Fransen die verdedigde de brug van Reichenau met geweren.
- Tot 1812, probeerde vervolgens een mijnbouwbedrijf in de productie van goud.
- Het kasteel behoort tot de familie van vandaag uit Tscharner , die actief is op het gebied van Chur wijnbouw.
- Vandaag een aantal bijgebouwen gebruikt als een hotel.

N° 19 Bonaduz

Piazzastunnel

Isla-Bella 2.449 m

N° 20 Rothenbrunnen

N° 21 Thusis-Nord

Thusis

- Thusis is een gemeente in het Zwitserse kanton Graubünden.
- De gemeente behoort tot het district Hinterrhein.
- De plaats ligt op het punt waar de rivier de Albula uitstroomt in de Achter-Rijn. Thusis is een belangrijk verkeersknooppunt.
- Het ligt op de route naar de San Bernardinopas die noordoost Zwitserland met het Italiaanstalige Ticino verbindt en is tevens beginpunt voor de routes naar de Albula- en Julierpas.
- Ten zuiden van de plaats ligt de beruchte Via Mala, een nauwe kloof waar zich de jonge Rijn door heen baant.

N° 22 Thusis-Süd

Crapteig 2.171 m

A 23 Viamala

13

De Via Mala of Viamala

- De Via Mala of Viamala (Retoromaans voor "slechte weg") is een weg van ongeveer 5 km lengte tussen Thusis en Zillis-Reischen in het Zwitserse kanton Graubünden, die door een door de Achter-Rijn gevormde kloof voert.
- De diepe en smalle kloof, waarvan de wanden tot honderden meters hoog zijn, was in vroegere tijd één van de beruchtste delen van de route tussen Chur en de Splügen- of San Bernardinopas.
- In de omgeving van de Viamala zijn rotstekeningen gevonden, waardoor het aannemelijk is dat er reeds in de Bronstijd een route door of langs de kloof heeft gevoerd.
- Onderzoek heeft in ieder geval aangetoond dat er ten tijde van de Romeinen een weg door de Viamala voerde, onduidelijk is echter nog in hoeverre de route geschikt was voor wagens.
- In de tweede helft van de middeleeuwen raakte de route in verval door een beslissing van de bisschop in Chur, die wilde dat er van de alternatieve route over de Septimer- en Julierpas gebruik werd gemaakt.
- Het daardoor veroorzaakte gebrek aan onderhoud leidde ertoe dat de weg sinds de 13de eeuw ook daadwerkelijk als 'viamala' bekendstaat.
- Maar omdat men de weg bleef gebruiken, besloten de gemeenten Thusis, Masein en Cazis in 1473 tot het renoveren van de Romeinse weg.
- De Churer bisschop kon niet verhinderen dat de gerenoveerde Viamala zich tot een van de belangrijkste Bündner transitverbindingen ontwikkelde.
- Zo reisde bijvoorbeeld Goethe in mei 1788 door de Viamala naar Italië en maakte er tekeningen en schetsen, die het reizen door de toenmalige Viamala documenteren.
- Sinds de eerste renovatie is het tracé van de Viamala verscheidende keren gewijzigd.
- De meest recente wijziging vond plaats bij de opening van de autosnelweg A13 in 1967, een 742 m lange tunnel voert de snelweg door de rotsen van de noordelijke helft van de kloof, een grote brug overbrugt het zuidelijk gedeelte van de Viamala - die thans vooral een belangrijke toeristische trekpleister is.

13 24 Zillis

Zillis ± 275 inwoners

- Het landschap is hier weer heel wat lieflijker dan in de Via Mala.
- Boven het Schamstal (Val Schons is het Retoromaanse equivalent) ligt het dalterras van Muntogna met zijn kleine dorpen.
- Het eerste dorp dat u via de oude weg binnenrijdt is Zillis.
- Het dorp is bekend om zijn romaanse Martinuskerk, die moet dateren van omstreeks 1130.
- Beroemd is dit eenvoudige, robuuste bouwwerk om zijn beschilderd plafond (omstreeks 1160).
- Dat houten plafond is in 153 beschilderde vakken van 90 x 90 cm verdeeld.
- De voorstellingen vertellen de toeschouwer de heilsgeschiedenis van het Nieuwe Testament, op een manier zoals de middeleeuwse boeken werden geïllustreerd.
- Om dit plafond te kunnen bestuderen ben je al gauw geneigd op je rug te gaan liggen, maar dat kan nou eenmaal moeilijk.
- Daarom zijn er handspiegels klaargelegd om de nekspieren te ontzien.
- Voor belangstellenden die meer details willen: op de Postplatz in het dorp is een permanente expositie over de schilderijen en de kerk van Zillis.
- In het Talmuseum Tgea da Schons krijgt u een indruk van de historie van het dal.

13 25 Andeer

13 26 Rofla

N° 27 Sufers

13

Sufers ± 150 inwoners

- Klein, eenvoudig verblijfplaatsje.
- In de Retoromaanse tijd werd het gesticht als Sur, hetgeen 'boven' betekent, daar het toen de hoogst gelegen nederzetting was.
- Later, eind 13de eeuw, werd het ontwikkeld door Wallische boeren.
- Tussen Sufera en Splügen loopt een deel van de oude middeleeuwse pasweg, die hier en daar nog bestraat is.
- Een beeld van de moderne tijd is de stuwdam met zijn stuwmeer, die hier zijn aangelegd.

N° 28 Splügen

13

Splügen ± 400 inwoners

- Dit is de hoofdplaats van het Rheinwald, belangrijk geworden als halteplaats aan de handelsroute over de Splügen- en de San Bernardinopas en de nu in onbruik geraakte pas route over de Safienberg (2486 m) naar het Safiental.
- In de 18de eeuw bereikte het transportverkeer zijn hoogtepunt.
- In Splügen verrezen de Gasthäuser, de handels gebouwen, de stallen en de pakhuizen.
- Die welvaart blijkt onder andere nog uit het Bodenhaus (in 1722 gebouwd als handelsgebouw, sinds 1822 hotel) en de huizen van Schorsch (een 18de eeuw, als een flatgebouw opgetrokken gebouwencomplex bij de oude brug over de Sustenbach).
- Van de familie Schorsch was ook het kleine kasteeltje, waarvan het interieur versierd is met stucwerk; hierin is het Tolmuseum Rheinwald gevestigd.
- De mooiste graven op het kerkhof behoren toe aan de vooraanstaande families uit die tijd.
- Splügen heeft in 1955 de Wakkerpreis van de Schweizerische Heimatschutz gewonnen voor zijn intacte dorpsbeeld.

N° 29 Medels

13

Medels ± 30 inwoners

- Opvallend zijn de grote 'Säumerhäuser', de huizen van de lastdierdrijvers.

N 30 Nufenen

Nufenen

- Nufenen is een dorp aan de Achter-Rijn in het Zwitserse kanton Graubünden en is een van de hoogstgelegen plaatsen in het Rheinwald.
- Het dorp ligt op 1568 m hoogte op de linkeroever van de Achter-Rijn.
- Ten zuiden van de plaats opent zich het onbewoonde Val Curciusa, ten noorden verheft zich de 2929 meter hoge Bärenhorn.
- Nufenen is een klein boeren bergdorp dat goed bewaard is gebleven.
- Het is rond 1280 ontstaan als een Wallische nederzetting.
- De plaats ligt op de route naar de 2065 meter hoge San Bernardinopas die de verbinding vormt met het Italiaanstalige Valle Mesolcina.

Val Mesolcina

- Het Valle Mesolcina is een bergdal in de Zwitserse Alpen.
- Het ligt grotendeels in het kanton Graubünden, en voor een klein deel in Ticino.
- Het verbindt de San Bernardinopas (2065 meter) met het dal van de rivier de Ticino (242 meter).
- De beek in het Valle Mesolcina heet de Moesa.
- De belangrijkste plaatsen zijn Mesocco en Roveredo.
- Het Valle Mesolcina heeft één bewoond zijdal, aan de orografisch rechterkant van de Moesa, het Val Calanca. In beide dalen vindt wandeltoerisme plaats.

Casanwald 1.230 m

A 31 Hinterrhein

13

Hinterrhein

- Hinterrhein is een dorp aan de Achter-Rijn in het Zwitserse kanton Graubünden en is een de hoogstgelegen en kleinste plaats het Rheinwald.
- Het dorp ligt op 1625 m hoogte op de linkeroever van de Achter-Rijn.
- Het dal van de Achter-Rijn is in westelijke richting verder onbewoond en draagt hier de naam Zapport.
- Het loopt uit op het vergletsjerde bergmassief Adula met als hoogste top de 3402 meter hoge Rheinwaldhorn.
- Ten noorden van Hinterrhein verheft zich de 3040 meter hoge Kirchalhorn.
- Ten zuiden van de plaats begint de zeven kilometer lange San Bernardinotunnel die in 1967 geopend werd.
- Deze vormt, even als de 2065 meter hoge San Bernardinopas, de verbinding met het Italiaanstalige Valle Mesolcina.
- De oudste vermelding van het dorp dateert uit 942 toen het Mons Avium heette, later noemde men het Vogelberg en vanaf ongeveer 1500 St. Bernhardin.
- In 1270 komen de Walser naar dit deel van Graubünden en bevolkten het dorp.
- Hun invloed is nog duidelijk te zien in de bouwwijze van de huizen.

A 32 San Bernardino Pass

13

San Bernardinopas 2066 meter hoog

- De San Bernardinopas (in het Italiaans Passo San Bernardino) verbindt het Duitstalige Hinterrheintal met het Italiaanstalige Valle Mesolcina en werd al reeds door de Romeinen gebruikt.
- De pas vernoemd naar de heilige Sint Bernardino van Siena
- Het huidige traject is aangelegd in het begin van de negentiende eeuw (1818-1823).
- In 1968 is de 6,6 kilometer lange San Bernardinotunnel die onder de pas loopt in gebruik genomen.
- De weg is 's winters voor verkeer afgesloten, deze periode duurt meestal van eind oktober tot begin mei.
- Vanuit Splügen gaat een brede weg noordelijk richting San Bernardino.
- Net voorbij Hinterrhein kan men kiezen tussen de tunnel en de bergpas.
- De weg versmalt en begint vrijwel meteen te stijgen met boven elkaar liggende bochten.
- Het uitzicht op het Hinterrheintal en de bergen van het Adulamassief is vanaf deze zijde schitterend.
- Vanuit Hinterrhein wordt na 9 kilometer de kale pashoogte van San Bernardino bereikt.
- Het Hospiz staat tegenover het Lago Moesola, een meer dat in mei vaak nog deels bevroren is.
- In de omgeving liggen meerdere andere kleine bergmeren.
- De San Bernardinopas is het beginpunt van vele bergwandelingen, op de pashoogte staan deze duidelijk aangegeven.
- De afdaling richting San Bernardino heeft minder bochten dan de weg vanuit Hinterrhein.
- Het landschap is, op een enkele elektriciteitsmast na, ongeschonden.
- Het uitzicht richting het noorden wordt gedomineerd door de spitse Pizzo Uccello (2724 m).
- Na acht kilometer wordt het Italiaanstalige dorp San Bernardino bereikt waar ook de tunnel uitkomt.
- Deze plaats ligt te midden van uitgestrekte sparrenbossen.

San Bernardino 6.600 m

№ 34 Pian San Giacomo

13

№ 35 Mesocco-Nord

13

Mesocco ± 1250 inwoners

- De hoofdplaats van het Valle Mesolcina heeft in de Middeleeuwen een zeer belangrijke rol gespeeld.
- De graven van Sax Misox heersten er vanuit hun machtige burcht over het Valle Mesolcina, het Val Calanca en het Rheinwald.
- Tegen het eind van de 15de eeuw viel het gebied langzaam in delen uiteen en in 1526 werd het kasteel door de Bündner ontmanteld.
- Een blikseminslag in 1835 deed ten slotte de toren instorten.
- Hoe machtig het complex was, kunt u zien aan de hoge, dikke muren, die nog overeind staan.
- Boven alles torent de bewaard gebleven romaanse campanile van een vroegere kapel.
- De burcht verrijst even ten zuiden van Mesocco, midden in het dal op een reusachtige rotsklomp met loodrechte wanden.
- Geen vijand loon de burcht naderen zonder van verre reeds bespied te zijn.
- Beneden aan de heuvel (vroeger nog binnen de muren) staat de kerk Sta. Maria del Castello.
- Deze oude parochiekerk bezit een schat aan wandschilderingen uit de 15de eeuw; de schilderingen van de gebroeders Christoforo en Nicolao da Seregno (in Italiaanse renaissancestijl) aan de noordelijke wand met voorstellingen uit het Nieuwe Testament zijn het interessantst.
- Let u ook op de cyclus van twaalf kleinere schilderingen daaronder, die allegorisch de twaalf maanden van het jaar uitbeelden.
- Dit zijn de twee voornaamste bezienswaardigheden van Mesocco.
- Het dorp Mesocco is door het handelsverkeer uitgegroeid tot een typisch straatdorp, aan de hoofdweg staan nog markante huizen uit de 16de en 17de eeuw.
- De moeite van het bezichtigen waard zijn ook de twee 17de eeuwse kerken die in het dorp staan.

13 36 Mesocco-Süd

13 37 Lostallo

Lostallo

- Lostallo is een gemeente in het Zwitserse bergdal Valle Mesolcina en behoort tot het kanton Graubünden.
- De plaats Lostallo ligt op de rechteroever van de rivier de Moesa, aan de voet van de 2694 meter hoge Piz de Groven.
- Tot de gemeente behoren naast de hoofdplaats Lostallo ook de gehuchten Arbella, Cabbiole en Sorte.
- Lostallo is gesticht in het jaar 1509.
- In de middeleeuwen vormde het samen met het nabijgelegen Soazza de gemeente Mesocco Sotto Porta.
- De naam is afgeleid van het woord sosta dat tussenstop betekent, dit slaat waarschijnlijk terug op de paardenrustplaats die zich hier bevond.
- Het dorp Lostallo telt twee kleine kerken, de San Borromeo (1611) en San Giorgio (1219).
- Deze laatste behoort tot de oudste van het Valle Mesolcina.

San Fedele 2.381 m

IT 38 Roveredo

13

Roveredo ± 2200 inwoners

- Dit is het drukke handelscentrum van het dal, gelegen aan weerszijden van de autosnelweg en in het bezit van een kleine camping.
- In het verleden kwamen vele kundige metselaars, stukadoor schilders en architecten uit dit dorp.
- Deze `maestri' zwierven ten tijd van de Contrareformatie uit over Noord-Europa (met name Beieren), om daar barokke kerken te bouwen en te versieren, maar ook in Roveredo staat menig bouwwerk met allure.
- Rijdt u over de oude weg Roveredo binnen, dan staat daar dichtbij de rivier de Moesa de kerk S. Antonio Abate.
- Via de nieuwe brug (de oud boogbrug uit 1468 is nog niet zo lang geleden door de wassende rivier weggespoeld) komt u op de Piazzetta met zijn aardig huizenfront, in de Middeleeuwen was dit het marktplein van de streek.
- Zuidwestelijk van het plein verrijst de imposante romaanse toren van de kerk S. Giulio.
- Wat verder weg, in de zuidoosthoek van de plaats staat schilderachtig aan de ingang van de Traversagnakloof de kerk Madonna del Ponte Chiuso.
- Dit is de mooiste barokke kerk van het Valle Mesolcina, gebouwd in de 1665.

13 39 Bellinzona-Nord

Bellinzona

- Bellinzona: 'la citta dei castelli' is de eerste grote plaats die u tegenkomt.
- Reeds van ver ziet u de drie machtige middeleeuwse burchten oprijzen, die erbij staan alsof ze gisteren werden gebouwd.
- Sedert de Romeinse tijd is Bellinzona vestingstad en fel omstreden om zijn strategische ligging op het punt van samenkomst van de twee grote paswegen naar de St. Gotthard en de San Bernardino, en de weg naar Milaan.
- De drie burchten zijn verbonden door vestingmuren, die gebouwd werden door de hertogen van Milaan (13de-15de eeuw) en hadden tot doel het gehele dal tegen de Zwitsers te beschermen.

2 39a Verzweigung Bellinzona-Nord

> Luzern-Kleinhüningen CH/D
> Chiasso (CH/I)

